

Islamitisch begraven in Vlaanderen

INSPIRATIE VOOR LOKAAL OVERLEG

november 2013

In deze brochure

1. Naar een lokaal overleg	3
2. Begraven in Vlaanderen	4
3. Wat zegt de wet?	5
4. Islamitische voorschriften.....	7
5. Wat kan uw gemeente doen?.....	9
6. Meer informatie	12

Islamitisch begraven in Vlaanderen, inspiratie voor lokaal overleg
is een uitgave van Kruispunt Migratie-Integratie vzw.

Redactie: Dirk Beersmans en Niels Goovaerts
In samenwerking met: Bayram Saatci (PRIC Limburg – Provinciaal
integratiecentrum)
Foto's: Rob Stevens, Dirk Beersmans © Kruispunt M-I

Met dank aan: Benedicte Vanderhaegen (ODiCe – Integratiecentrum
Oost-Vlaanderen), Harun Solak (secretaris eredienssten, Executief van de
Moslims van België), Katrien Colpaert-Arickx en Sabine Van Cauwenberge
(VVSG – Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten).

Deze publicatie is digitaal beschikbaar op www.kruispuntmi.be

Informatie uit deze publicatie mag u vrij verspreiden als u de bron vermeldt.

Vormgeving en opmaak: www.commsa.be

November 2013

Verantwoordelijke uitgever:
Fons Ravijts
Kruispunt Migratie-Integratie vzw
Vooruitgangstraat 323 bus 1
1030 Brussel
T 02 205 00 50 – F 02 205 00 60
www.kruispuntmi.be

Naar een lokaal overleg

De komende jaren zullen veel gemeenten de vraag krijgen naar begrafenissen volgens de islamitische ritus. U vindt in deze brochure informatie over hoe lokale besturen kunnen omgaan met de begrafenisrituelen van moslims. In deze brochure staan we niet stil bij repatriëring.

In gesprek gaan

Gemeenten kijken vooruit en kunnen zich voorbereiden op de groeiende vraag van moslims. Gedragen oplossingen worden mogelijk als gemeenten nu al in gesprek gaan met hun lokale moslimgemeenschappen. De informatie in deze brochure kan dat gesprek verhelderen.

Veel vragen

Als lokale ambtenaar of bestuurder hebt u vast heel wat vragen:

- Hoe zorgt een overheid ervoor dat gelovigen hun eigen regels kunnen volgen?
- Hoe verloopt een begrafenis bij moslims?
- Botsen islamitische voorschriften met de bestaande regelgeving?
- Hoe kan uw gemeente aangepaste graven inrichten?
- Is uw gemeente verplicht om een perk in te richten waar moslims begraven kunnen worden?

Op deze vragen vindt u in deze brochure een antwoord.

Meer lezen?

Hebt u na het lezen meer vragen of wilt u verder lezen? Achteraan vindt u de contactgegevens van het Kruispunt Migratie-Integratie en links naar bijkomende informatie.

Geen nieuwe discussie

Hoe moet een lokale overheid omgaan met de vraag van een inwoner om op een bepaalde manier begraven te worden? De discussie is niet nieuw: vrijzinnigen voerden in het begin van de 19de eeuw een felle strijd om begraven te kunnen worden volgens hun eigen levensovertuiging.

Soms mochten vrijzinnigen niet begraven worden op de plaatselijke katholieke begraafplaats (het 'kerkhof'). Of ze kregen een afgelegen perceeltje toegewezen. Daarom besloot de Belgische overheid dat begraafplaatsen alleen nog door lokale overheden mochten worden ingericht. De begraafplaatsen moeten beschikbaar zijn voor iedereen, zonder onderscheid tussen levensovertuigingen.

Vrijzinnigen ijverden ook voor het recht om gecremeerd te worden. Daarvan zien we het resultaat nu op begraafplaatsen in urnenvelden, strooiweides en columbaria.

Begraven in Vlaanderen

Afscheid nemen van een overledene is een gevoelige gebeurtenis. Het einde van een leven is bij alle gemeenschappen, van welke overtuiging ook, een pijnlijk moment. Rituelen helpen mensen om waardig afscheid te nemen. Voor de overledene en voor de nabestaanden zijn die rituelen belangrijk. Ze zijn een bijzondere uiting van hun geloofs- of levensovertuigingen.

Openbare begraafplaatsen

In Vlaanderen zorgen gemeentebesturen voor openbare begraafplaatsen. Daardoor zijn alle inwoners verzekerd van een kwalitatieve dienstverlening en van een gelijkwaardige behandeling. Lokale overheden zoeken naar aanvaardbare oplossingen, zodat iedereen begraven kan worden, rekening houdend met zijn of haar eigen overtuiging en wilsbeschikking.

Meer verscheidenheid

De verscheidenheid aan afscheidsrituelen groeit. Daarom past de overheid haar regelgeving en de praktijk voortdurend aan. Denk bijvoorbeeld aan de veranderende regelgeving over crematie, urnenvelden en de inrichting van begraafplaatsen.

Waarom nu al voorbereiden?

Veel moslims kiezen nu nog voor repatriëring. Maar gemeenten zullen de volgende jaren geconfronteerd worden met de vraag om een overledene volgens de islamitische ritus te begraven. De Vlaamse regelgeving maakt een dergelijke begrafenis mogelijk. Gemeenten doen er goed aan zich voor te bereiden. Niet alle begraafplaatsen zijn voorzien op deze vraag. Een aanpassing kan dus nodig zijn.

Een nieuw gegeven

Begraven volgens de islamitische ritus is bij ons een relatief nieuw gegeven. De meeste moslims die in Vlaanderen overlijden, worden momenteel gerepatriëerd naar hun land van emigratie. Vooral moslims van de eerste generatie wensen een laatste rustplaats in hun geboortegrond, in de nabijheid van hun familie.

Groeiende vraag

Voor moslims van de tweede en derde generatie is de verhouding met het land van hun ouders vaak anders. Zij zijn hier geboren en opgegroeid. Een belangrijk deel van hun familie en hun nabestaanden leeft meestal ook hier. Zo vinden ouders van een overleden kind het meestal belangrijk om het graf te kunnen bezoeken. Maar ook andere groepen moslims willen hier begraven te worden: denk bijvoorbeeld aan vluchtelingen of aan migranten uit Oost-Europa.

Wat zegt de wet?

Het is de opdracht van de lokale overheid om begraafplaatsen in te richten en te beheren. De Vlaamse overheid geeft daarbij een grote autonomie aan de lokale overheden.

De neutrale overheid

Omwille van haar neutraliteit is de overheid het best geplaatst om iedereen gelijkwaardig te behandelen. Een neutrale overheid waarborgt de vrijheid van eredienst en de uitoefening ervan.

Laatste wilsbeschikking

Elke burger heeft het recht om een voorkeur voor een bepaald begrafenisritueel en voor een manier van begraven uit te drukken. Hij of zij kan dit optekenen in een laatste wilsbeschikking en daarvan een schriftelijke kennisgeving aan de lokale overheid bezorgen. De lokale overheid mag niet nagaan of een overledene al dan niet bij een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing hoort.

Maasmechelen

Maasmechelen ontsloot begin 2012 een perk waar ongeveer 120 moslims begraven kunnen worden. Het perk ligt op de bestaande begraafplaats in Eisden-Tuinwijk, omzoomd met groene hagen. De aanleg gebeurde op vraag van en in overleg met de islamitische verenigingen en moskeeën. De gemeente informeerde de moslingemeenschap over wettelijke voorschriften en samen werden oplossingen gezocht. Op het perk worden al sinds 2006 moslims volgens de islamitische ritus begraven.

Toezicht van de gemeente

Begraafplaatsen vallen onder het gezag en het toezicht van de gemeente en de lokale politie. De gemeente zorgt ervoor dat er geen wanorde heerst, dat er geen handelingen verricht worden in strijd met de eerbied voor de doden en dat het ontgraven enkel kan met toestemming.

De gemeentelijke overheid houdt, binnen het wettelijk kader, rekening met de overtuigingen van de overledene en zijn familie. Een gemeente maakt altijd twee overwegingen:

- Past het ritueel en de vorm van begraven bij de eerbied en het respect op een begraafplaats?
- Wordt aan iedereen recht gedaan?

Er mag geen ongelijkheid bestaan, bepaalde mensen mogen geen voorrang krijgen op andere mensen of uitgesloten worden.

Wat zegt de wet?

Aangepaste perken zijn mogelijk

Een gemeente mag besluiten om de inrichting van graven en perken aan te passen. Bijvoorbeeld voor overledenen van de islamitische godsdienst of van een religieuze orde. Graven met gelijke kenmerken kunnen gegroepeerd worden.

De islamitische ritus vraagt om graven met een andere oriëntatie – overledenen worden begraven met het aangezicht naar de stad Mekka – en om een eigen toegang tot het perk.

Het decreet sluit de inrichting van een dergelijk perk niet uit. De voorwaarde is wel dat het perk geen aparte begraafplaats wordt, want dan ontstaat er wel een onderscheid tussen mensen met een verschillende geloofsovertuiging. Het aangepaste perk moet dus deel blijven uitmaken van de openbare begraafplaats.

In landen rondom ons

De organisatie van begraafplaatsen is in de landen rondom ons erg verschillend. Duitsland, Nederland en Engeland – landen met een overwegend protestantse bevolking – laten begraven op eigen levensbeschouwelijke en private begraafplaatsen toe. Een voorbeeld daarvan is de joodse begraafplaats in Putte in Nederland, pal over de grens. Veel joodse overledenen uit Antwerpen worden daar begraven.

In Italië, Spanje en Frankrijk – landen met een sterke katholieke traditie – kunnen mensen terecht op elke begraafplaats. Mensen kunnen er hun overledenen begraven volgens hun eigen ritus, ook op katholieke begraafplaatsen.

Is een islamitische begrafenis verenigbaar met de regelgeving?

Sinds het decreet van 2004 is een islamitische begrafenis verenigbaar met de regelgeving. Het decreet van 2004 laat begraven in een lijkwade toe. In het decreet staan ook een aantal bijkomende mogelijkheden om concessies te vernieuwen.

Concessies

Moslims vragen om langdurig begraven te worden. Die vraag kunnen gemeenten beantwoorden door een concessie te verlenen. Vlaamse gemeenten kunnen concessies verlenen tot maximum vijftig jaar. Verbintenissen tot eeuwigdurend begraven zijn wettelijk niet mogelijk. Gemeenten zijn niet verplicht om concessies te verlenen. Concessies mogen ook niet beperkt worden tot een bepaalde groep.

Het is mogelijk om een concessie te hernieuwen, maar de lokale overheid kan dat weigeren, bijvoorbeeld als blijkt dat het graf verwaarloosd is. Het zijn de nabestaanden, en niet de lokale overheid, die het initiatief moeten nemen om een concessie te vernieuwen.

Het decreet van 2004

Het decreet van 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging regelt de inrichting en het beheer van begraafplaatsen in het Vlaamse gewest. Bij het decreet hoort een uitgebreide omzendbrief. Hoofdstuk VII van die omzendbrief behandelt de lijkbezorging van overledenen die tijdens hun leven een bepaalde godsdienst of overtuiging volgden. Het hoofdstuk geeft ook meer uitleg over het oprichten van een apart perk op de begraafplaats.

U vindt achteraan in deze brochure een link naar het decreet en de omzendbrief.

Islamitische voorschriften

Volgens de islam is de dood geen einde, maar het begin van een ander leven. Welke regels bestaan er in de islam in verband met overlijden en begraven?

Een mens verdient respect, zowel tijdens het leven als na de dood. De rituelen bij een islamitische begrafenis zijn symbolisch. Ze staan voor de zuivering van de vergankelijke wereld en voor de voorbereiding en het begin van het eeuwige leven. Crematie is niet toegestaan in de islam.

De dode wassen

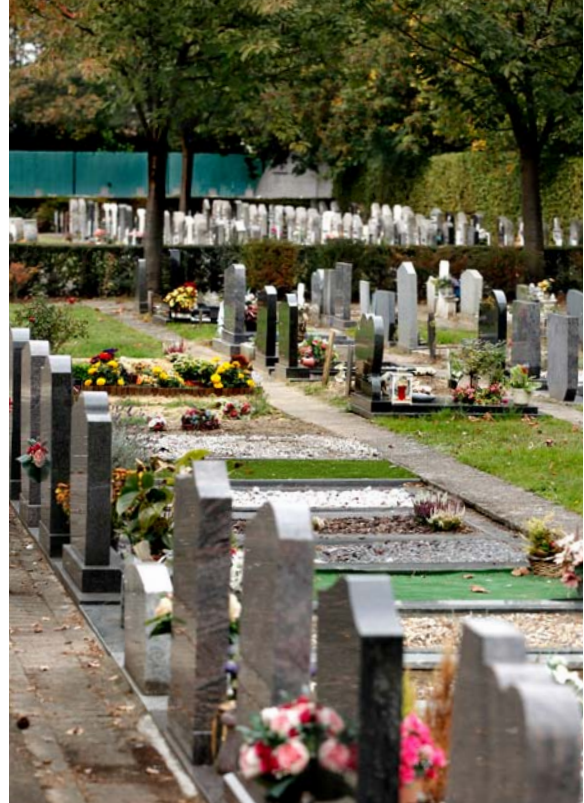
Na het overlijden van een moslim zorgt de gemeenschap ervoor dat het lichaam wordt gewassen volgens een vast ritueel. Meestal zorgt een familielid daarvoor, maar soms neemt iemand anders die taak op zich.

Snel begraven

Moslims begraven hun doden in principe zo spoedig mogelijk. In België kan begraven ten vroegste 24 uur na de aangifte van het overlijden. De administratieve afhandeling van een overlijden neemt meestal enkele dagen in beslag.

Roeselare

Aan de enkele aanvragen kon de gemeente tot hiertoe voldoen op de bestaande begraafplaats. Een aantal graven is zo georiënteerd dat het aangezicht van de overledene in de richting van de stad Mekka kan liggen. De burgerlijke stand van de gemeente, de verantwoordelijke van de begraafplaats en de lokale moskeevereniging maakten hierover afspraken.

Lijkwade

Het lichaam van de overledene wordt in een lijkwade gewikkeld: de *kafan*. Meestal geven moslims de voorkeur aan een eenvoudige katoenen lijkwade. Na het wassen wordt het lichaam in de lijkwade gewikkeld. Men gebruikt drie doeken voor de man en vijf doeken voor de vrouw. In Vlaanderen is begraven in een lijkwade sinds 2004 wettelijk toegestaan. Er bestaan wel specifieke voorwaarden in verband met de lijkwade die gebruikt mag worden.

Baar

De overledene ligt opgebaard op een baar of in een kist. De gemeenschap draagt de overledene naar het graf. De traditie wil dat zoveel mogelijk mannen uit de gemeenschap de baar of de kist helpen dragen.

Islamitische voorschriften

Bestaan er alleen aangepaste perken voor moslims?

De aanleg van aangepaste perken is minder uitzonderlijk dan we denken. Denk bijvoorbeeld aan strooiweides, aan begraafplaatsen voor urnen en aan columbaria. Of aan perken voor oudstrijders, voor kinderen of voor lokale kloostergemeenschappen.

Het graf

De islam beschouwt het graf als het goed van de dode. Elke gestorven moslim heeft dus in principe een eigen graf, in zuivere grond. Het graf moet diep genoeg zijn en voldoende ruim. Er bestaan twee soorten graven: een eenvoudige, diepe put, en een graf met een nis in het onderste gedeelte van het graf.

In het graf ligt het lichaam op de rechterzijde, met het aangezicht in de richting van Mekka. De lijkwade wordt losgemaakt aan het hoofd en de voeten. De wanden kunnen verstevigd zijn, zodat men het lichaam kan afdekken met planken. Nabestaanden strooien aarde in het graf. Daarna vult men het graf verder met aarde.

Inrichting van het graf

Aan het hoofdeinde van het graf plaatst men alleen een eenvoudige steen of een houten paal. Daarop kunnen enkele gegevens staan, zoals de naam en data. Soms staan er ook koranverzen op. Met de overgebleven aarde kan men een of twee heuveltjes maken. Uit respect voor de dode is het verboden om op het graf te stappen of te zitten. Daarom bedekt men het graf soms met keien of wordt het omzoomd met een stenen boord. Via een pad kunnen nabestaanden het graf bereiken.

Begraving van lange duur

Moslims worden begraven in een eigen graf met, liefst, onbepaalde grafrechten. In Vlaanderen zijn hernieuwbare concessies mogelijk.

In geval van overmacht staat de islam toe dat een lichaam ontgraven wordt, maar enkel als het lichaam ontbonden is. De resten van het lichaam worden dan overgebracht naar een gemeenschappelijke grafkuil, het liefst op hetzelfde perk.

Perk met graven

Moslims kiezen er doorgaans voor om begraven te worden naast andere moslims. Op begraafplaatsen kunnen gemeenten daarom zorgen voor een perk waar moslims begraven kunnen worden. Om het perk aan te duiden, kan de gemeente het afzomen en voor een eigen toegang zorgen. Op het perk zijn de graven zo georiënteerd dat de overledenen begraven kunnen worden met het aangezicht naar de stad Mekka.

Ronse

Ook in Ronse vragen moslims om begraven te kunnen worden. Bij de herinrichting van de centrale begraafplaats Hogerlucht hield de gemeente rekening met de islamitische voorschriften. Een herindelingsplan van de begraafplaats laat toe dat overledenen in de richting van de stad Mekka begraven kunnen worden. De graven van moslims zijn visueel geïntegreerd in de algemene begraafplaats.

Wat kan uw gemeente doen?

In gesprek gaan met de lokale moslimgemeenschappen

Als uw gemeente overweegt om voor graven te zorgen volgens de regels van de islam, is het belangrijk om de lokale moslimgemeenschappen daarbij te betrekken. Integratiecentra kunnen uw gemeente daarbij helpen. Ze ondersteunen gemeenten bij het samenleven in diversiteit en bij het bevorderen van de toegankelijkheid van diensten en voorzieningen.

Tijdens een overleg kan uw gemeente samen met de moslimgemeenschappen aan afspraken werken. Die afspraken kunnen gaan over het begrafenisritueel, maar bijvoorbeeld ook over het onderhoud van de graven. Steeds meer beslissingen ontstaan uit een gezond compromis.

Uw gemeente zal tijdens een overleg merken dat veel opties aanvaardbaar zijn en dat aanpassingen aan plaatselijke omstandigheden mogelijk zijn. Door te overleggen, geeft uw gemeente moslims ook de kans om zich als partner te organiseren.

Turnhout

Hoewel er in Turnhout niet zoveel moslims wonen, hield de stad toch rekening met een groeiende vraag. De stad en de bewoners bespraken de diverse voorwaarden. Het overleg spitste zich vooral toe op technische details: grafsteen of grafteken, gras zaaien, onderhoud van de graven, toegang tot de rustplaatsen. De rust van de overledenen kon worden verzekerd door het toekennen van een concessie van 30 jaar, die vernieuwd kan worden. Overigens bleek dat het gemeentereglement op de stedelijke begraafplaats niet aangepast moest worden.

Hoe kunnen mensen hun voorkeur voor een bepaalde ritus laten blijken?

Iedereen kan tijdens zijn leven een laatste wilsbeschikking opmaken. Iedereen kan daarvan ook een schriftelijke kennisgeving bezorgen aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van zijn of haar gemeente. De laatste wilsbeschikking kan gaan over de wijze van lijkbezorging of over de bestemming van de as, en over het levensbeschouwelijk ritueel voor de uitvaartplechtigheid. Onder levensbeschouwing worden alle erkende confessionele en niet-confessionele overtuigingen en de neutrale overtuiging gerekend. De tussenkomst van uw gemeente beperkt zich tot het registeren van de wens van de overledene, van de familie, of van iemand anders die voor de begrafenis zorgt.

Wat kan uw gemeente doen?

Begraafplaatsen aanpassen

Uw gemeente kan zorgen voor graven waarvan de oriëntatie aangepast wordt aan de islamitische voorschriften. Zoals dat ook op andere delen van de begraafplaats gebeurt, kunnen deze graven omzoomd worden met groen. Het perk dat zo ontstaat, voldoet ook aan de wens van veel moslims om begraven te worden tussen geloofsgenoten.

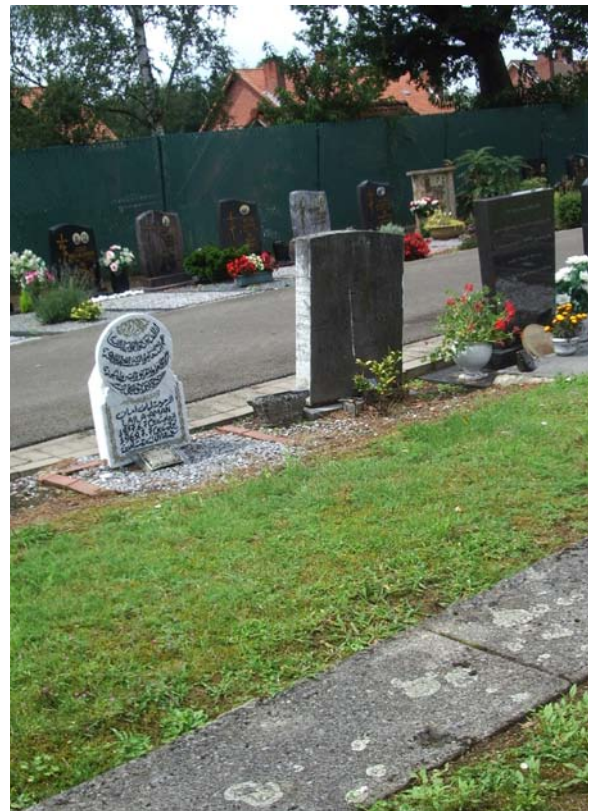
Op een bestaande begraafplaats kan uw gemeente een perk zo inrichten dat het geschikt is voor de islamitische ritus. Bij de aanleg van een nieuwe begraafplaats kan uw gemeente een perk opnemen in de plannen.

Hoe ziet een dergelijk perk eruit?

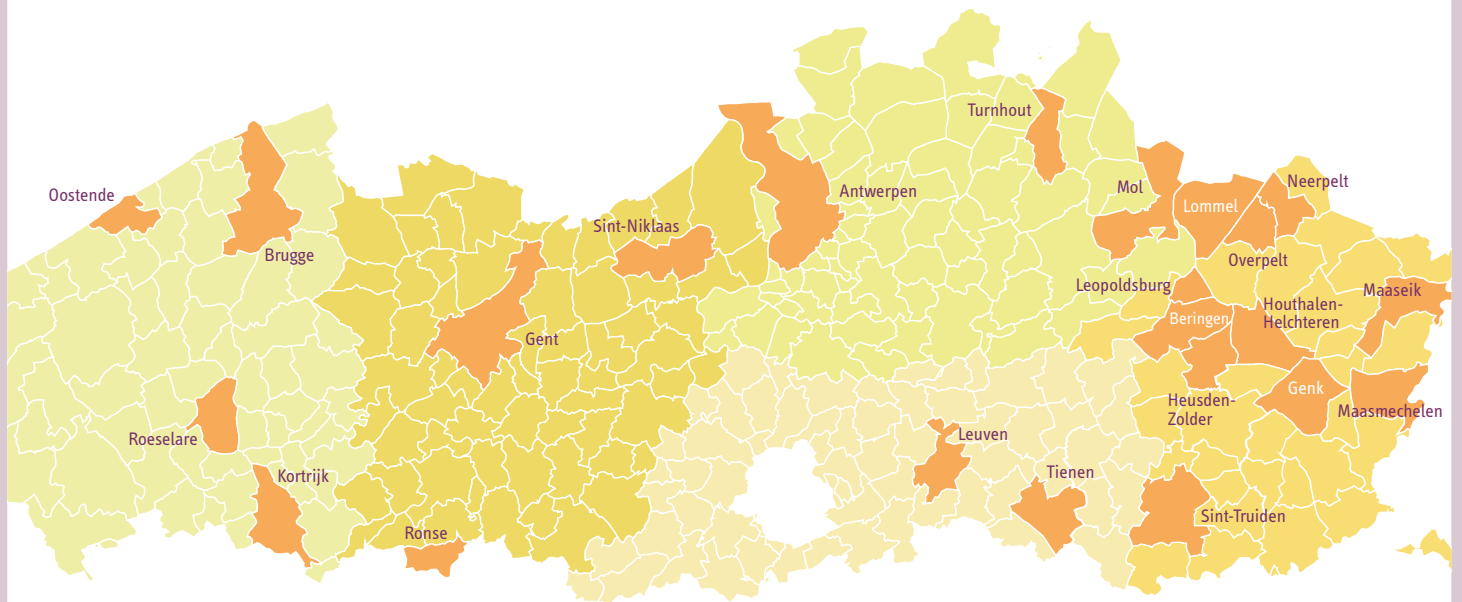
- De overledene kan er begraven worden in een lijkwade.
- De graven zijn geordend in eenzelfde richting. De overledenen liggen op hun rechterzij met het aangezicht in de richting van de stad Mekka (in Vlaanderen is dat het zuidoosten).
- Het graf wordt niet bedekt met een steen, wel met zand, gras of kiezels. De aanduiding van het graf blijft meestal beperkt tot een eenvoudige steen of houten paal aan het hoofdeinde.
- Het perk kan afgezoomd worden, bijvoorbeeld met lage struiken. Het perk mag niet geïsoleerd worden van de rest van de begraafplaats.
- Binnen de begraafplaats krijgt het perk een ingang via een gemeenschappelijk pad of via een eigen toegang.
- De graven worden een bepaalde tijd behouden, door een concessie te verlenen. Eeuwigdurende concessies zijn wettelijk niet mogelijk. Gemeenten kunnen concessies vernieuwen.
- Verstrikt een concessie zonder dat ze opnieuw is opgenomen? Dan kan de gemeente de stoffelijke resten naar een daarvoor bestemd perceel overbrengen.

Gent

De begraafplaats in Scheldeakker (Zwijnaarde) telt 82 islamitische kindergraven en 25 graven van volwassenen. Inwoners van Gent worden er kosteloos begraven voor een periode van tien jaar. Daarna kan de familie per tien jaar de grafrust verlengen, mits het betalen van een concessie. Niet-inwoners betalen van meet af aan een concessie.

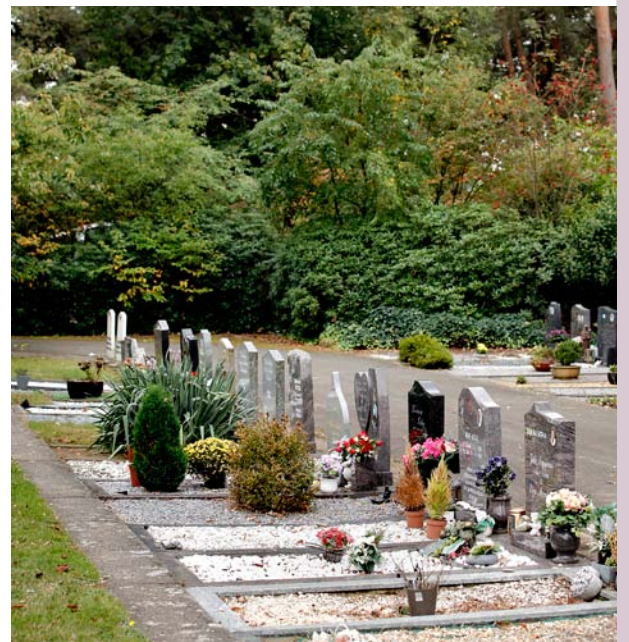

Gemeenten met een perk waar moslims begraven kunnen worden

Is het wettelijk verplicht om graven aan te leggen voor een specifieke overtuiging?

Aangepaste graven en perken aanleggen is de verantwoordelijkheid van uw gemeente. Elke gemeente kan autonoom beslissen hoe ze haar begraafplaatsen inricht. Er bestaat geen wettelijke verplichting om een begraafplaats op een of andere wijze in te richten. Uw gemeente moet wel neutraal zijn: wil een burger begraven worden volgens een eigen geloofsovertuiging? Dan kan uw gemeente de nodige inspanningen doen om daaraan tegemoet te komen.

Meer informatie

Kruispunt Migratie-Integratie

Het Kruispunt Migratie-Integratie is een expertisecentrum op het gebied van migratie, integratie en etnisch-culturele diversiteit. We verspreiden informatie, bundelen goede praktijken en stellen handleidingen samen.

Waarvoor kunt u bij ons terecht?

- informatie over integratie en inburgering (via e-zines, publicaties en onze website)
- een juridische helpdesk vreemdelingenrecht en internationaal privaatrecht
- advies en begeleiding op maat, over aspecten van het integratie- en inburgeringsbeleid
- een vormingsaanbod voor integratiewerkers van lokale besturen

Contact

Kruispunt Migratie-Integratie vzw
 Vooruitgangstraat 323 bus 1
 1030 Brussel
 T 02 205 00 50 - F 02 205 00 60
info@kruispuntmi.be
www.kruispuntmi.be

Integratiecentra

Integratiecentra ondersteunen de uitvoering van het integratiebeleid op het terrein. Ze bouwden daarom een dienstverlening uit voor lokale besturen. Ze hebben twee hoofdpodochten:

- het samenleven in diversiteit ondersteunen
- de toegankelijkheid bevorderen van diensten en voorzieningen en processen van interculturalisering begeleiden

Acht integratiecentra

Er zijn 8 integratiecentra: één per Vlaamse provincie en één in Antwerpen, in Gent en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

U vindt hun adressen en websites op www.kruispuntmi.be.

U vindt daar ook de adressen van lokale integratiediensten.

Links

- Het decreet op de begraafplaatsen en de lijkbezorging en de omzendbrief daarover vindt u op de website van het Agentschap Binnenlands Bestuur van de Vlaamse overheid: <http://binnenland.vlaanderen.be/begraafplaatsen-en-lijkbezorging>
- U vindt het decreet en de omzendbrief ook op de website van de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG): www.vvsg.be.
- Op de website van de Executieve van Moslims in België (EMB) vindt u informatie over de islam in België: www.embnet.be.
- Het Minderhedenforum is de spreekbuis en belangenverdediger van etnisch-culturele minderheden in Vlaanderen: www.minderhedenforum.be.
- Medimmigrant vzw schreef in 2006 een brochure over de formaliteiten bij begravenis, crematie en repatriëring: www.medimmigrant.be.